

BEOS-143/26

Warszawa, 6 marca 2026 r.

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU
L. dz. SPS-III.020.19.15.2026
Data wpływu 09.11.26r.

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

**Opinia w sprawie oceny skutków regulacji poselskiego projektu ustawy
o zmianie ustawy – Kodeks karny
(druk sejmowy nr 2210)**

Na podstawie art. 34 ust. 9a uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r.
– Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2022 r. poz. 990, ze zm.)
sporządza się następującą opinię:

I. Problem, który zamierzają rozwiązać Wnioskodawcy

Z uzasadnienia projektu ustawy i deklarowanych skutków regulacji (DSR) wynika, że Wnioskodawcy wskazali na niedostateczną skuteczność obecnych rozwiązań prawnych w zakresie ochrony autonomii seksualnej osób pokrzywdzonych przestępstwami polegającymi na doprowadzeniu do obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych poprzez nadużycie stosunku zależności albo wykorzystanie krytycznego położenia, penalizowanych w art. 199 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹ (dalej: k.k.). W ocenie Wnioskodawców obowiązujące brzmienie tego przepisu, w szczególności niski poziom zagrożenia karą, nie odzwierciedla rzeczywistej wagi naruszeń wolności i godności seksualnej, do których dochodzi w relacjach asymetrycznych, opartych na przewadze sprawcy oraz zależności pokrzywdzonego.

Wnioskodawcy identyfikują problem polegający na tym, że czyny te są w praktyce popełniane w warunkach realnego przymusu psychicznego, presji sytuacyjnej lub długotrwałej zależności zawodowej, ekonomicznej, instytucjonalnej lub psychologicznej, przy jednoczesnym braku fizycznej przemocy lub bezprawnej groźby. W takich sytuacjach zgoda osoby pokrzywdzonej ma często charakter pozorny, będąc rezultatem strachu przed negatywnymi konsekwencjami odmowy,

¹ Dz. U. z 2025 r. poz. 383, ze zm.

takimi jak utrata pracy, pogorszenie sytuacji życiowej, odwet ze strony przełożonego czy utrata dostępu do określonych świadczeń. Obowiązujące regulacje nie zapewniają – zdaniem Wnioskodawców – adekwatnej reakcji karnej na tego rodzaju naruszenia.

Z uzasadnienia i DSR wynika ponadto, że problemem jest znaczna skala nieujawniania przestępstw z art. 199 k.k., wynikająca z mechanizmów milczenia typowych dla relacji zależności, w szczególności z obawy przed stygmatyzacją, niewiarą, wtórną wiktymizacją oraz konsekwencjami zawodowymi lub społecznymi. Wnioskodawcy podkreślają, że oficjalne statystyki postępowań karnych w tym zakresie nie oddają rzeczywistej skali zjawiska, a ujawniane przypadki stanowią jedynie jego niewielką część.

Istotnym problemem wskazanym przez Wnioskodawców jest również ryzyko materialnej niesprawiedliwości polegające na kwalifikowaniu czynów, w których występuje realny przymus psychiczny, jako przestępstw z art. 199 k.k., a nie z art. 197 k.k., co prowadzi do istotnego obniżenia możliwej reakcji karnej. W ocenie Wnioskodawców obecne zagrożenie karą do 3 lat pozbawienia wolności sprzyja orzekaniu kar nieadekwatnych do stopnia społecznej szkodliwości czynu, w tym kar wolnościowych lub kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, nawet w przypadkach rażącego nadużycia zaufania i władzy.

Wnioskodawcy wskazują także na brak wyraźnego zróżnicowania sankcji w zależności od szczególnej naganności czynu, zwłaszcza gdy sprawca wykorzystuje pozycję autorytetu lub szczególne zaufanie wynikające z wykonywanego zawodu lub pełnionej funkcji, takich jak relacje terapeutyczne, opiekuńcze, wychowawcze czy zawodowe. Zdaniem Wnioskodawców obecny stan prawny nie zapewnia wystarczającej ochrony osobom pozostającym w długotrwałej i strukturalnej zależności od sprawcy, w tym małoletnim.

W konsekwencji Wnioskodawcy uznają, że problemem wymagającym interwencji ustawodawczej jest nieskuteczność obowiązujących przepisów art. 199 k.k. w zakresie zapewnienia realnej, proporcjonalnej i odstraszającej ochrony autonomii seksualnej, co przekłada się zarówno na niedostateczny efekt prewencyjny, jak i na osłabienie zaufania do państwa i wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przemocy seksualnej w relacjach zależności.

II. Rozwiązanie rekomendowane przez Wnioskodawców

W art. 1 projektu ustawy przewidziano zmianę art. 199 k.k. penalizującego przestępstwo nadużycia stosunku zależności lub wykorzystania krytycznego położenia.

Zaproponowano, aby nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, polegające na doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlegałyby karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (projektowany art. 199 § 1 k.k.).

Sprawca czynu określonego w § 1 podlegałby karze pozbawienia wolności od 2 do 15 lat, jeżeli czyn został popełniony na szkodę małoletniego (projektowany art. 199 § 2 k.k.). Tej samej karze podlegałby ten, kto obcuje płciowo z małoletnim lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, nadużywając zaufania lub udzielając w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy (proponowany art. 199 § 3 k.k.).

Karze pozbawienia wolności od lat 3 do 20 podlegałby sprawca czynu określonego w § 1-3, jeżeli: (1) jest osobą, od której pokrzywdzony jest szczególnie zależny, w szczególności lekarzem, terapeutą, psychologiem, nauczycielem, wychowawcą, opiekunem, duchownym, przełożonym lub inną osobą sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę, albo (2) nadużywa zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu (proponowany art. 199 § 4 k.k.).

Projektowana ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (art. 2 projektu).

III. Inne rozwiązania rozważane przez Wnioskodawców

Wnioskodawcy nie rozważali alternatywnych rozwiązań. Cel, który ma być osiągnięty za pomocą proponowanej regulacji, nie może być zdaniem Wnioskodawców zrealizowany za pomocą innych środków niż zaproponowane w projekcie.

IV. Rozwiązania przyjmowane w innych państwach, w szczególności państwach członkowskich OECD/UE

Sposób regulacji ochrony wolności seksualnej w poszczególnych państwach członkowskich OECD/UE w kontekście nadużycia stosunku zależności albo wykorzystania krytycznego położenia powiązany jest ściśle z definicją zgwałcenia w porządku prawnym danego państwa.

W ostatnich latach w szeregu państw europejskich dokonano zmian w prawie karnym, aby uwzględnić przepisy art. 36 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej². Zgodnie z nimi zgoda na czynności o charakterze seksualnym musi być udzielona dobrowolnie jako wyraz wolnej woli, co należy oceniać w świetle danych okoliczności. Definicja zgwałcenia opierająca się na koncepcji braku dobrowolnej zgody – tzw. *only yes means yes* – obowiązuje obecnie m.in. w Belgii, Chorwacji, Danii, Finlandii, Hiszpanii, Irlandii, Luksemburgu, Portugalii, Słowenii i Szwecji. Przestępstwo zgwałcenia oparte na koncepcji wyrażenia sprzeciwu wobec niechcianych zachowań seksualnych występuje m.in. w Niemczech (tzw. *no means no*). Natomiast m.in. w Estonii, na

² Dz. U. 2015 poz. 961.

Łotwie, w Rumunii i we Włoszech nadal obowiązuje definicja zgwałcenia oparta na przeciwstawieniu się przemocy lub groźbie jako głównym elemencie przestępstwa³.

Biorąc pod uwagę różnice w definicji przestępstwa zgwałcenia, w poszczególnych państwach członkowskich OECD/UE przyjęto zróżnicowane sposoby penalizacji naruszenia wolności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności albo wykorzystanie krytycznego położenia.

W części państw w kodeksie karnym wyodrębniono kategorię przestępstwa polegającego na naruszeniu wolności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności albo wykorzystanie krytycznego położenia. Na przykład w Niemczech, zgodnie z § 174 ust. 1 i 2 kodeksu karnego⁴, każdy, kto dopuszcza się czynności seksualnych: (1) wobec osoby poniżej 18 roku życia, która została mu powierzona do wychowania lub opieki, (2) wobec osoby poniżej 18 roku życia, która została mu powierzona w ramach stosunku szkoleniowego, służbowego lub zatrudnienia, wykorzystując zależność związaną z tym stosunkiem szkoleniowym, służbowym lub zatrudnieniem lub (3) w stosunku do osoby poniżej 18 roku życia, która jest jego biologicznym lub adoptowanym potomkiem lub biologicznym lub adoptowanym potomkiem jego małżonka, partnera życiowego lub osoby, z którą pozostaje w związku quasi-małżeńskim lub quasi-życiowym lub nakłania osobę pozostającą pod jego opieką do wykonywania czynności seksualnych na nim lub w jego obecności, podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do pięciu lat. Każdy, kto w powyższych warunkach nakłania osobę pozostającą pod jego opieką do wykonywania czynności seksualnych na osobie trzeciej lub w jej obecności lub nakłania osobę trzecią do wykonywania czynności seksualnych na tej osobie, podlega tej samej karze. Ponadto jeśli osoba, której powierzono wychowanie, edukację lub opiekę nad osobami poniżej 18. roku życia w instytucji przeznaczonej do tego celu i która (1) dopuszcza się czynności seksualnych wobec osoby poniżej 16. roku życia, która pozostaje w stosunku prawnym z instytucją służącą wychowaniu, edukacji lub opiece tej osoby, lub nakłania tę osobę do wykonywania czynności seksualnych wobec siebie, lub (2) wykorzystuje swoją pozycję w celu wykonywania czynności seksualnych na osobie poniżej 18 roku życia, która pozostaje w stosunku prawnym z instytucją służącą wychowaniu, edukacji lub opiece tej osoby, lub nakłania tę osobę do wykonywania czynności seksualnych na sobie podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do pięciu lat. Każdy, kto zgodnie z powyższymi warunkami, nakłania osobę pozostającą pod jego opieką do wykonywania czynności seksualnych na osobie trzeciej lub w jej obecności lub nakłania osobę trzecią do wykonywania czynności seksualnych na tej osobie, podlega tej samej karze. § 174 ust. 3 kodeksu karnego przewiduje też, że kto, zgodnie z warunkami określonymi w ust. 1 lub 2 wykorzystuje osobę pozostającą

³ *Definitions of rape in the legislation of EU Member States*, European Parliamentary Research Service, May 2025,

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/757618/EPRS_IDA\(2024\)757618_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/757618/EPRS_IDA(2024)757618_EN.pdf).

⁴ *Strafgesetzbuch (StGB)*, BGBl. I S. 3322 ze zm., tekst w j. niemieckim: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, wer. w j. angielskim: *German Criminal Code*, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [wszystkie źródła internetowe cytowane w niniejszej opinii zostały sprawdzone 6 III 2026 r.].

pod jego opieką do czynności seksualnych w celu własnego podniecenia seksualnego lub podniecenia seksualnego osoby pozostającej pod jego opieką lub nakłania osobę pozostającą pod jego opieką do czynności seksualnych w jego obecności podlega karze pozbawienia wolności do 3 lat lub grzywnie. W kolejnych artykułach penalizacji poddano nadużycie zależności w innych ściśle określonych sytuacjach (§ 174a-174c kodeksu karnego). Karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat zagrożone jest wykorzystywanie seksualne więźniów, osób zatrzymanych na mocy oficjalnego nakazu, a także chorych lub bezbronnych osób przebywających w zakładach zamkniętych, w ramach relacji doradczej, terapeutycznej lub wsparcia, a także wykorzystywanie seksualne z nadużyciem stanowiska służbowego (funkcjonariusz publiczny odpowiedzialny za udział w postępowaniu karnym lub postępowaniu mającym na celu nałożenie środka o charakterze resocjalizacyjnym lub prewencyjnym, polegającego na pozbawieniu wolności lub zatrzymaniu na mocy oficjalnego nakazu). W niemieckim prawie brakuje ogólnego odniesienia do zależności społecznej, zwłaszcza w kontekście miejsca pracy, jednak w przepisach dotyczących wolności seksualnej znajdują się węższe klauzule, które mają również zastosowanie do nacisków w kontekście zależności ekonomicznej, społecznej lub prawnej. Zgodnie z § 177 ust. 2 pkt 4 i 5 kodeksu karnego każdy, kto dopuszcza się czynności seksualnych wobec innej osoby lub nakłania tę osobę do wykonywania czynności seksualnych, lub powoduje, że osoba ta wykonuje lub zgadza się na czynności seksualne wykonywane wobec niej lub przez osobę trzecią, podlega karze od 6 miesięcy do 5 lat, m.in. jeżeli sprawca wykorzystuje sytuację, w której ofierze grożą poważne negatywne konsekwencje (*empfindliches Übel*) w przypadku stawiania oporu lub sprawca zmusił osobę do wykonania lub wyrażenia zgody na czynności seksualne, grożąc jej poważnymi negatywnymi konsekwencjami⁵.

W państwach, które przyjęły definicję zgwałcenia opierającą się na koncepcji braku dobrowolnej zgody, takich jak Hiszpania czy Szwecja, w przepisach wskazano, że w określonych sytuacjach, w tym w sytuacji zależności ofiary od sprawcy, zgoda nie może być uznana za ważną⁶. I tak w Hiszpanii, zgodnie z art. 178 kodeksu karnego⁷, karą pozbawienia wolności od roku do 4 lat jako sprawca napaści seksualnej zostanie ukarany każdy, kto dopuści się jakiegokolwiek czynu naruszającego wolność seksualną innej osoby bez jej zgody. Zgodę uznaje się za wyrażoną tylko wtedy, gdy została ona dobrowolnie wyrażona poprzez działania, które w świetle okoliczności sprawy jasno wskazują na wolę danej osoby. Za napastę seksualną uznaje się w każdym przypadku czyny o charakterze seksualnym popełnione z użyciem przemocy, zastraszania lub nadużycia sytuacji przewagi lub bezbronności ofiary, a także czyny popełnione wobec osób pozbawionych przytomności lub których stan psychiczny został nadużyty, oraz czyny popełnione,

⁵ *The Challenges of Designing Sexual Assault Law*, "Current Legal Problems" 2024, vol. 77, iss. 1, pp 49-80, <https://academic.oup.com/clp/article/77/1/49/7646429>.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal*, «BOE» núm. 281, de 24/11/1995, tekst w j. hiszpańskim: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>.

gdy ofiara z jakiegokolwiek powodu nie jest w stanie wyrazić swojej woli. Zgodnie z art. 179 kodeksu karnego w przypadku, gdy napaść seksualna polega na stosunku płciowym drogą pochwową, analną lub oralną, lub wprowadzeniu części ciała lub przedmiotów jedną z dwóch pierwszych dróg, sprawca zostanie ukarany jako winny zgwałcenia karą pozbawienia wolności od czterech do dwunastu lat. W Szwecji z kolei, zgodnie z rozdziałem 6 § 1 kodeksu karnego⁸, osoba, która dopuszcza się stosunku pochwowego, analnego lub oralnego lub innego aktu seksualnego, który ze względu na powagę naruszenia jest porównywalny do stosunku seksualnego, z osobą, która nie uczestniczy w nim dobrowolnie, jest winna zgwałcenia i podlega karze pozbawienia wolności na okres od 3 do 6 lat. To samo dotyczy osoby, która nakłania inną osobę, która nie uczestniczy w tym dobrowolnie, do podjęcia lub poddania się takiemu aktowi. Przy ocenie, czy udział jest dobrowolny, szczególną uwagę zwraca się na to, czy dobrowolność została wyrażona słowami, czynami lub w inny sposób. Osoba nigdy nie może być uznana za uczestniczącą dobrowolnie jeśli: (1) jej udział jest wynikiem napaści, innej przemocy lub groźby popełnienia czynu zabronionego, groźby wszczęcia postępowania karnego lub zgłoszenia innej osoby za przestępstwo lub groźby ujawnienia szkodliwych informacji o innej osobie; (2) sprawca w niewłaściwy sposób wykorzystuje fakt, że osoba ta znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji z powodu utraty przytomności, snu, silnego strachu, wpływu alkoholu lub narkotyków, choroby, urazu ciała, zaburzeń psychicznych lub innych okoliczności; lub (3) sprawca nakłania osobę do udziału, poważnie nadużywając jej zależności od sprawcy.

W niektórych państwach nadużycie zależności nie jest ani samodzielnym typem przestępstwa, ani elementem analizy zgody, lecz alternatywnym środkiem przymusu, stanowiącym element definicji zgwałcenia opartej na przeciwstawieniu się przemocy lub groźbie, jako głównym elemencie przestępstwa. Przykładem mogą być przepisy kodeksu karnego na Łotwie. Zgodnie z art. 159 łotewskiego kodeksu karnego⁹, kto dopuszcza się aktu seksualnego, wykorzystując bezradność ofiary lub wbrew jej woli, przy użyciu przemocy, groźby lub wykorzystując zaufanie, autorytet albo inną formę wpływu na ofiarę, podlega karze pozbawienia wolności od 4 do 10 lat oraz nadzoru kuratorskiego do 5 lat. Podobnie we Włoszech, zgodnie z art. 609-bis kodeksu karnego¹⁰ każdy, kto przy użyciu przemocy lub groźby lub poprzez nadużycie władzy zmusza kogoś do wykonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym, podlega karze pozbawienia wolności od 6 do 12 lat.

⁸ *Brottsbalk (1962:700)*, tekst w j. szwedzkim, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700.

⁹ *Kriminālikums*, Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998, tekst w j. łotewskim, <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminalikums>; *Definitions of rape in the legislation of EU Member States...*, *op.cit.*, s. 28.

¹⁰ *Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398 Approvazione del testo definitivo del Codice Penale*, GU n.251 del 26-10-1930, tekst w j. włoskim, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?um:nir:stato:regio.decreto:1930-10-19:1398>.

V. Skutki prawne projektowanej ustawy

1.

A. Projekt przewiduje wprowadzenie zmian w obrębie obowiązującego przepisu art. 199 k.k. w zakresie dwóch kwestii. Po pierwsze, podwyższenie ustawowego zagrożenia w przypadku §§ 1-3. Po drugie, wprowadzenie odrębnego typu czynu zabronionego w § 4. Analizę skutków prawnych projektowanych regulacji należy rozpocząć od stwierdzenia, że nie jest ona jednoznaczna w zakresie obu propozycji legislacyjnych. Zmiana przewidująca wprowadzenie nowego typu kwalifikowanego w § 4 wywołuje wątpliwości, gdyż powiela istniejące już rozwiązania w zakresie wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia pokrzywdzonego. Zmiana ta budzi także wątpliwości w świetle konstytucyjnej zasady określoności normy karnej. Wedle projektowanego art. 199 § 4 k.k. odpowiedzialność karną miałaby ponieść osoba, która dopuszcza się czynu określonego w § 1-3 i jest osobą, od której pokrzywdzony jest szczególnie zależny, w szczególności jest lekarzem, terapeutą, psychologiem, nauczycielem, wychowawcą, opiekunem, duchownym, przełożonym lub inną osobą sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę, albo nadużywa zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu. Wskazany krąg osób, który miałby ponieść surowszą odpowiedzialność karną, nawiązuje do znamion określonych w § 1 (nadużycie stosunku zależności) oraz § 3 (nadużycie zaufania). W doktrynie wskazuje się, że „stosunek zależności” może być stosunkiem stałym (np. zależność dzieci od rodziców) lub przemijającym (np. zależność ucznia od nauczyciela), a nawet w konkretnej sytuacji stosunkiem jedynie chwilowym (np. zależność turystki od przewodnika wysokogórskiego istniejąca w czasie wspinaczki). Stosunek zależności może mieć charakter formalny, wynikający z funkcjonowania sprawcy i pokrzywdzonego w zhierarchizowanej strukturze organizacyjnej, przy czym w takim wypadku z formalnego podporządkowania musi wynikać rzeczywisty wpływ na kształtowanie sytuacji osoby zależnej (np. zależność żołnierza od dowódcy). Stosunek zależności może mieć również charakter nieformalny, wynikający z konkretnego układu okoliczności faktycznych świadczących o rzeczywistym wpływie sprawcy na kondycję życiową ofiary (np. zależność pacjenta od lekarza). Nie ma znaczenia, czy sprawca sam może decydować o sytuacji życiowej osoby zależnej (np. zależność pracownika od dyrektora zakładu), czy też ma na nią tylko pośredni wpływ (np. zależność pracownika od przełożonego sporządzającego okresowe oceny, na podstawie których może dojść do zwolnienia). Stosunek zależności wynika z wzajemnych relacji między sprawcą a ofiarą, mających swoje źródło w rolach społecznych, w jakich osoby te występują, nie zaś z samej sytuacji faktycznej¹¹.

¹¹ M. Bielski [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, Warszawa 2017, Lex, komentarz do art. 199 k.k.; postanowienie SN z 18 XII 2008 r., sygn. akt V KK 304/08, LEX nr 485036; postanowienie SN z 18 VI 2013 r., sygn. akt V KK 104/13, LEX nr 1335656.

B. Podkreśla się w doktrynie prawa karnego, że stosunek zależności wskazany w art. 199 k.k. polega na tym, że interes (materialny lub niematerialny) osoby zależnej wymaga unikania przez nią konfliktów z osobą, od której jest zależna, gdyż taki konflikt grozi jej interesom; nastrój psychiczny tej osoby idzie w tym kierunku, by być posłuszną żądaniom czy życzeniom osoby, od której jest zależna. Stosunek zależności może wynikać z mocy prawa (np. opiekun i pupil: art. 145-174; 175-177 w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym¹²), z umowy (pracodawca – pracownik), ze stanu faktycznego (np. ratownik – osoba ratowana)¹³. Zbieżne stanowisko zostało wyrażone w orzecznictwie. Już w 1933 r. Sąd Najwyższy podjął próbę zdefiniowania stosunku zależności, wskazując, że „[i]stnienie stosunku zależności wymaga ustalenia, iż losy danej osoby, a więc bądź jej położenie ekonomiczne bądź inna sytuacja życiowa, zależała decydująco od woli sprawcy”¹⁴. Także współcześnie w orzecznictwie SN twierdzi się, że „stosunek zależności to taki stosunek prawny lub faktyczny, który daje jednej osobie możliwość wywierania określonego wpływu bezpośredniego lub pośredniego na losy i położenie prawne, społeczne i ekonomiczne innej osoby”¹⁵. Zauważa się, że „istotą stosunku zależności jest to, że osoba zależna pozostaje w takiej relacji ze sprawcą, że konflikt z nim grozi jej interesom materialnym lub niematerialnym. Osoba zależna musi zatem unikać wchodzenia w konflikt z osobą, od której jest zależna. Osoba zależna ma świadomość konieczności podporządkowania się żądaniom czy życzeniom osoby, od której zależy”¹⁶ oraz dodaje się, że „stosunek zależności może wynikać także z faktycznego układu relacji pomiędzy sprawcą a ofiarą przemocy seksualnej, układu świadczącego o rzeczywistym wpływie sprawcy na sytuację życiową ofiary. Interes osoby zależnej wymaga unikania konfliktów z osobą, od której jest zależna, bowiem konflikt zagraża jej interesom i położeniu. Tego rodzaju stosunek zależności daje osobie dominującej możliwość wywierania określonego wpływu bezpośredniego lub pośredniego na losy i położenie prawne, społeczne i ekonomiczne osoby zależnej. Osoba zależna ma świadomość konieczności podporządkowania się żądaniom osoby, od której zależy. Sprawca nadużywa stosunku zależności, gdy świadomie korzysta z tego stosunku jako czynnika wywierającego wpływ na psychikę osoby zależnej, aby wyraziła ona zgodę na obcowanie płciowe lub inną czynność seksualną”¹⁷. Inaczej mówiąc, sprawca musi świadomie wykorzystać relację łączącą go z pokrzywdzonym jako czynnik oddziaływania na jego psychikę, tak aby wyraził on zgodę na obcowanie płciowe lub inną czynność seksualną. Istotą stosunku zależności jest to, że osoba zależna pozostaje w takiej relacji ze sprawcą, że konflikt z nim grozi jej interesom

¹² H. Myśliwiec, *Granice penalizacji seksualnego nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia oraz nadużycia zaufania małoletniego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2012, z. 3, s. 79 i n.

¹³ V. Konarska-Wrzošek [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, Lex, komentarz do art. 199 k.k.

¹⁴ Zob. orzeczenie SN z 29 V 1933 r., Zb.Orz. 1933, poz. 155.

¹⁵ Postanowienie SN z 18 XII 2008 r., sygn. akt V KK 304/08, OSNKW 2008, poz. 2691; wyrok SN z 29 IX 2021 r., sygn. akt V KK 222/21, LEX nr 3517453.

¹⁶ Wyrok SN z 6 V 2014 r., sygn. akt V KK 358/13, LEX nr 1482486.

¹⁷ Wyrok SN z 31 III 2020 r., sygn. akt II CSK 124/19, LEX nr 2978466.

materialnym lub niematerialnym. Osoba zależna musi zatem unikać wchodzenia w konflikt z osobą, od której jest zależna. Osoba zależna ma świadomość konieczności podporządkowania się żądaniom czy życzeniom osoby, od której zależy¹⁸.

C. Pojęcie nadużycia stosunku zależności należy rozumieć w ten sposób, że świadome zachowanie sprawcy – wykorzystującego relację wiążącą go z pokrzywdzonym – musi być czynnikiem oddziałującym na psychikę ofiary i determinującym jej zgodę na podjęcie czynności seksualnej¹⁹. Nadużycie stosunku zależności będzie miało niewątpliwie miejsce, gdy przełożony uzależni decyzję o zwolnieniu pracownika od podjęcia z nim współżycia oraz – jak się wydaje – wówczas, gdy pracownik sam zainicjuje kontakty seksualne z przełożonym, licząc na uniknięcie zwolnienia, o ile przełożony będzie świadomy, że jest to jedyny motyw jego działania. Trudno mówić o nadużyciu stosunku zależności w wypadku, gdy od podjęcia współżycia uzależnione będzie uzyskanie pewnych profitów dla osoby pozostającej w stosunku zależności (np. awansu albo podwyżki)²⁰.

Z kolei znamię nadużycia zaufania polega na wykorzystaniu przez sprawcę faktu, że osoba małoletnia darzy sprawcę zaufaniem. Zaufanie może wynikać z różnych relacji łączących sprawcę z ofiarą, w tym formalnych (np. zaufanie w relacji nauczyciel – uczeń) czy też czysto faktycznych (np. wynikających ze znajomości). Często będzie ono wynikać ze stosunku zależności, jaki łączy sprawcę z małoletnim (np. trener – podopieczny)²¹. Do nadużycia zaufania może dojść w wypadku celowego wykorzystania szczególnego związku psychiczno-emocjonalnego istniejącego między małoletnią ofiarą a sprawcą czynu, którego efektem jest uzyskanie zgody na kontakt seksualny. Użycie tak opisanego znamienia jedynie w odniesieniu do małoletnich wskazuje na przekonanie ustawodawcy, że niedojrzałość psychiczna ofiary może zostać w łatwiejszy sposób wykorzystana przez sprawcę, w stosunku do którego ma ona zaufanie²². Jak trafnie zauważył Sąd Najwyższy, „do istoty nadużycia zaufania w rozumieniu art. 199 § 3 k.k. należy wykorzystanie przez sprawcę faktu, że małoletnia ofiara podejmuje świadomą decyzję w przedmiocie zadysponowania swoją seksualnością na podstawie motywacji, która nie mogłaby się stać podstawą takiej decyzji, gdyby nie okoliczność, że ofiara ma zaufanie do sprawcy. Art. 199 § 3 k.k. zakłada więc, że współżycie pomiędzy sprawcą a jego ofiarą następuje za jej zgodą, tyle że podjętą w wyniku szczególnej motywacji, którą jest zaufanie do sprawcy”²³. Dodaje się też, że nadużycie zaufania, o którym stanowi art. 199 § 3 k.k. jest rozumiane jako wykorzystanie występującego po stronie małoletniego przeświadczenia, że sprawcy

¹⁸ Wyrok SN z 6 V 2014 r., sygn. akt V KK 358/13, LEX nr 1482486.

¹⁹ M. Rodzyński [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, Warszawa 2006, s. 641; wyrok SN z 22 XII 2021 r., sygn. akt V KK 362/21, LEX nr 3527412.

²⁰ M. Bielski [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, Warszawa 2017, Lex, komentarz do art. 199 k.k.

²¹ K. Wala [w:] J. Kulesza (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2025, Lex, komentarz do art. 199 k.k.

²² Tamże.

²³ Postanowienie SN z 11 VII 2018 r., sygn. akt III KK 328/18, LEX nr 2522988.

można ufać, wierzyć jego intencjom i takie zachowanie sprawcy jest wyłącznym powodem, dla którego małoletni wyraził zgodę na obcowanie płciowe lub poddanie się innej czynności seksualnej albo wykonanie takiej czynności²⁴.

D. Porównanie treści projektowanego art. 199 § 4 k.k. z zakresem podmiotowym paragrafu 1-3 tegoż przepisu wskazuje, że osoby takie jak lekarz, terapeuta, psycholog, nauczyciel, wychowawca, opiekun, duchowny, przełożony lub inna osoba sprawująca faktyczną władzę lub kontrolę ponoszą już odpowiedzialność karną na podstawie art. 199 § 1-3 k.k., a zatem zbędnym jest tworzenie odrębnego (nowego) typu czynu zabronionego. W uzasadnieniu projektu nie wskazano, jaka jest różnica pomiędzy obowiązującymi paragrafami art. 199 k.k., a projektowanym typem czynu zabronionego. Poza tym, nie stanowi wartości dodanej zwrot „sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę” zamieszczony w projektowanym § 4 pkt 1. W świetle orzecznictwa SN określenie to stanowi element określany jako „stosunek zależności” wskazany w typie podstawowym. Twierdzi się bowiem, że pojęcie stosunku zależności należy rozumieć szeroko. Obejmuje on „taki stosunek prawny lub faktyczny, który daje jednej osobie możliwość wywierania określonego wpływu bezpośredniego lub pośredniego na losy i położenie prawne, społeczne i ekonomiczne innej osoby. Istotą stosunku zależności jest to, że osoba zależna pozostaje w takiej relacji ze sprawcą że konflikt z nim grozi jej interesom materialnym lub niematerialnym. Osoba zależna musi zatem unikać wchodzenia w konflikt z osobą, od której jest zależna. Osoba zależna ma świadomość konieczności podporządkowania się żądaniom czy życzeniom osoby, od której zależy”²⁵. Mając powyższe na względzie, nie sposób dostrzec uzasadnienia dla tworzenia w porządku prawnym nowego typu czynu zabronionego poprzez odwoływanie się do pojęcia „nadużycia zaufania”, elementów składających się na „stosunek zależności” (np. sprawując faktyczną władzę lub kontrolę) oraz łącząc je z niektórymi zawodami.

E. Projektowany nowy typ czynu zabronionego w art. 199 § 4 k.k. budzi wątpliwości w świetle konstytucyjnej zasady określoności normy karnej. Wnioskodawcy posłużyli się w treści tego przepisu określeniem „szczególna zależność” bez wskazania, jakie konkretne osoby miałyby spełniać wymogi wynikające z proponowanego przepisu oraz w oparciu o jakie kryteria należy zdefiniować wskazane znamię. Tymczasem w obszarze prawa karnego zasada określoności przepisów prawnych ma wyjątkowe znaczenie. Obwarowany sankcją karną, sformułowany w normie prawnokarnej zakaz lub nakaz winien być precyzyjny i ścisły, w myśl zasady *nullum delictum sine lege certa*. Nakaz określoności czynów zabronionych, wynikający z art. 42 ust. 1 Konstytucji, wyrażony przez wspomnianą paremię *nullum crimen, nulla poena sine lege*, jest nakazem maksymalnej określoności tworzonych w drodze ustawy typów przestępstw. W sferze stosowania prawa oznacza to zakaz stosowania analogii i wykładni rozszerzającej²⁶. Wymaganie określoności dotyczyć musi zarówno materialnych elementów czynu,

²⁴ Uzasadnienie wyroku SN z 2 VI 2010 r., sygn. akt V KK 369/09, OSNKW 2010, Nr 9, poz. 80.

²⁵ Wyrok SN z 29 IX 2021 r., sygn. akt V KK 222/21, LEX nr 3517453.

²⁶ Wyrok TK z 6 VII 1999 r., sygn. akt P 2/99, OTK 1999, nr 5, poz. 103.

jak i elementów kary, tak by czyniło to zadość wymaganiu przewidywalności. Przepisy prawne muszą bowiem stwarzać obywatelowi (podmiotowi odpowiedzialności karnej) możliwość uprzedniego i dokładnego rozeznania, jakie mogą być prawnokarne konsekwencje jego postępowania. Materialne elementy czynu, uznanego za przestępny, muszą więc być zdefiniowane w ustawie (zgodnie z konstytucyjną zasadą wyłączności ustawy) w sposób kompletny, precyzyjny i jednoznaczny²⁷. W tym kontekście należy przywołać tezę Trybunału Konstytucyjnego, że nakazu określoności (*nullum crimen sine lege*) nie spełnia przepis ustawy karnej wówczas, gdy adresat normy prawnokarnej nie jest w stanie zrekonstruować, jedynie na jego podstawie, zasadniczych znamion czynu zabronionego. Przepis ustawy karnej musi stwarzać podmiotowi odpowiedzialności karnej realną możliwość takiej rekonstrukcji prawnokarnych konsekwencji zachowania. Jeśli wynik tego testu jest pozytywny, to dany przepis prawa represyjnego jest zgodny z zasadami *nullum crimen sine lege scripta* oraz *nullum crimen sine lege certa*²⁸.

F. Na znaczenie nakazu ustawowej określoności czynów zabronionych, wynikającego z art. 42 ust. 1 Konstytucji oraz związku zasady określoności przepisów prawnych z art. 2 Konstytucji, wielokrotnie zwracał uwagę w swoich orzeczeniach Trybunał Konstytucyjny. Na przykład w wyroku z 26 listopada 2003 r.²⁹ TK stwierdził między innymi: „Na gruncie prawa karnego tradycyjnie przyjmuje się, że zakaz albo nakaz obwarowany sankcją karną powinien być sformułowany w sposób precyzyjny i ścisły”. Jest to jedna z podstawowych zasad prawa karnego, której obowiązywanie w demokratycznym państwie prawnym nie budzi wątpliwości. Wymóg ustawowej określoności czynów zabronionych i ich typów statuuje art. 42 Konstytucji³⁰. Zasada ta wraz z pozostałymi podstawowymi regułami prawa karnego służy, na co powszechnie zwraca się uwagę w doktrynie, gwarancji ochrony prawnej jednostek przed arbitralnością oraz nadużyciami ze strony organów władzy publicznej, w tym przed „dowolnością orzekania i sposobu wykonywania następstw czynów zabronionych, niewspółmierności tych następstw do winy i karygodności czynu”³¹. Norma karna, realizując wskazane powyżej postulaty, powinna w konsekwencji wskazywać w sposób jednoznaczny zarówno osobę, do której skierowany jest zakaz, znamiona czynu zabronionego, jak i rodzaj sankcji grożącej za popełnienie takiego czynu. Takiego wymogu nie spełnia projektowany art. 199 §

²⁷ Orzeczenie TK z 19 VI 1992 r. sygn. akt U 6/92, OTK ZU 1992 r., poz. 13.

²⁸ Wyrok z 9 VI 2010 r., sygn. akt SK 52/08, OTK-A 2010, nr 5, poz. 50.

²⁹ Wyrok TK z 26 XI 2003 r., sygn. akt SK 22/02, OTK-A 2003, nr 9, poz. 97.

³⁰ Por. R. Dębski: *Zasada nullum crimen sine lege i postulat wyłączności ustawy*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica” 1992, nr 50, s. 108; R. Dębski, *O przepisach blankietowych w prawie karnym. Uwagi wprowadzające*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica”, 1991, nr 47, s. 33; J. Warylewski, *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia*, Warszawa 2003, s. 326 por. K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 50-51; L. Kubicki, *Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP*, Państwo i Prawo z 1998 r., z. 9-10, s. 25; B. Kunicka-Michalska [w:] G. Rejman (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 58.

³¹ K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 50; wyrok TK z 30 IX 2014 r., sygn. akt U 4/13, OTK-A 2014, nr 8, poz. 97; wyrok TK z 17 VII 2014 r., sygn. akt SK 35/12, OTK-A 2014, nr 7, poz. 74; wyrok TK z 20 V 2014 r., sygn. akt K 17/13, OTK-A 2014, nr 5, poz. 53; wyrok TK z 25 II 2014 r., sygn. akt SK 65/12, OTK-A 2014, nr 2, poz. 14.

4 k.k. Posłużenie się w jego treści określeniem „szczególna zależność” oraz zwrotami „w szczególności” i „inną osobą sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę” wskazuje, że projektowana norma prawna nie daje gwarancji jasnego i precyzyjnego określenia zakresu tego przepisu. Poza tym, wprowadzenie nowego typu czynu zabronionego, powielającego już istniejące przepisy, stworzy problemy interpretacyjne, a przez to wpłynie negatywnie na trudności ze stosowaniem art. 199 k.k. w jego brzmieniu *de lege lata*.

G. Przyjęcie projektowanego typu czynu zabronionego określonego w art. 199 § 4 k.k. wywołuje zastrzeżenia w świetle zaproponowanego zwiększenia ustawowego zagrożenia w przypadku typów czynów zabronionych określonych w art. 199 § 1-3 k.k. W tym zakresie należy zgodzić się z Wnioskodawcami, że kara do 3 lat pozbawienia wolności w typie podstawowym (§ 1) oraz w dwóch typach kwalifikowanych określonych w § 2 i 3 nie jest adekwatna do wagi dóbr prawnych chronionych w art. 199 k.k. Są nimi wolność seksualna rozumiana jako wolność od nacisków w przedmiocie decyzji odnoszących się do zachowań ze sfery życia seksualnego człowieka (§ 1 i 2), a także obyczajności w sferze życia seksualnego (§ 3)³². Tak rozumiana autonomia – objęta konstytucyjnie chronioną autonomią jednostki, wchodzącą w zakres wolności człowieka – niewątpliwie zawiera w sobie także ochronę podejmowania samodzielnych decyzji w sferze seksualnej oraz obowiązek ich poszanowania przez osoby trzecie. Wskazuje to, że zachowania realizujące znamiona art. 199 k.k. naruszają dobro prawne konkretnej osoby, stanowią atak na wyjątkowo delikatną i ważną sferę życia każdego człowieka, co należy mieć na względzie przy określeniu ustawowego zagrożenia kary. Nie można też pominąć konieczności zachowania spójności systemowej w zakresie ochrony wskazanych dóbr prawnych porównując obowiązujące sankcje w obowiązującym art. 199 k.k. z innymi przestępstwami z Rozdziału XXV. Dostrzegając powyższe należy podkreślić, że projektowane podniesienie ustawowego zagrożenia w zakresie typów czynów zabronionych z art. 199 § 1-3 k.k. winno być rozważane przy uwzględnieniu, że przestępstwo zgwałcenia określone w art. 197 k.k. przewiduje znacznie większy ładunek karalności.

H. W ramach konsultacji społecznych projekt został oceniony pozytywnie. Respondenci wskazali, że projektowane rozwiązania zasługują na akceptację, ponieważ „nowelizacja ma służyć ochronie wolności seksualnej i autonomii decyzyjnej (art. 47 Konstytucji), dobra dziecka (art. 72 Konstytucji), zaufania do zawodów i instytucji publicznych oraz eliminacji ukrytego przymusu w relacjach zależności”³³. Zwrócono także uwagę, że „zaostrenie sankcji karnych może być

³² Zob. szerzej na temat indywidualnego przedmiotu ochrony w art. 199 k.k. np. M. Bielski [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*. Warszawa 2017, Lex, komentarz do art. 199 k.k.; K. Wała [w:] J. Kulesza (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2025, Lex, komentarz do art. 199 k.k.; M. Rodzyńkiewicz [w:] A. Zoll (red.) *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. Komentarz do art. 117-277 k.k.*, Kraków 2006, s. 642-643; H. Myśliwiec, *Granice penalizacji seksualnego nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia oraz nadużycia zaufania małoletniego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2012, z. 3, s. 79 i n.; J. Warylewski [w:] J. Warylewski (red.) *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, Tom 10, Warszawa 2012, s. 587 i n.

³³ ID ankiety: 123685, 121617.

uznane za środek zmierzający do realizacji tego celu, jednak należy rozważyć proporcjonalność propozycji kar w projekcie oraz czy zaostrenie sankcji karnych jest jedyną możliwością osiągnięcia celu nowelizacji³⁴. Dodano też, że „zwiększenie karalności bez analizy nowych aspektów popełniania przestępstw prowadzi do braku rozwoju Kodeksu Karnego i braku reakcji na wyzwania i zagrożenia, które się pojawiają wraz ze zmianami społecznymi i rozwojem technologii”³⁵.

Projekt był przedmiotem analiz Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu dotyczących zgodności z prawem Unii Europejskiej³⁶. Omawiany projekt był także przedmiotem opinii BEOS, sporządzonej w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu³⁷.

2.

Opiniowany projekt dotyczy zagadnień unormowanych w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC), w szczególności w art. 7 (*nullum crimen nulla poena sine lege*) oraz w art. 8 (prawo do ochrony życia rodzinnego i prywatnego). Istnieje bardzo bogate orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące obowiązków państw w zakresie ochrony integralności psychofizycznej. Opiniowany projekt nie nasuwa wątpliwości z punktu widzenia EKPC.

VI. Skutki społeczne projektowanej ustawy

A. Podmioty, na które wpływa projekt

W wyniku wdrożenia projektowanych zmian zasadniczy zakres podmiotowy ustawy nie ulegnie zmianie (zob. pkt V opinii). Niemniej, planowane zaostrenie sankcji będzie miało wpływ na następujące podmioty:

1. sprawcy nadużyć seksualnych z wykorzystaniem stosunku zależności lub krytycznego położenia ofiary, wobec których orzeczony zostanie wyrok z art. 199 k.k. – tj. ok. 100 osób rocznie³⁸; zagrożenie dużo wyższymi wyrokami, bez możliwości zawieszenia kary, będzie wpływało na sytuację osobistą sprawców i ich otoczenie, w tym również pośrednio na podmioty, w których relacje zależności były wykorzystane do popełnienia przestępstwa³⁹;

³⁴ ID ankiety: 123685, 121680, 121016.

³⁵ Tamże.

³⁶ *Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Anna Krupka)*, opinia BEOS z 27 I 2026 r., BEOS-WPEiM-131/26.

³⁷ *Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Anna Krupka) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu*, opinia BEOS z 27 I 2026 r., BEOS-WAPEiM-132/26.

³⁸ W 2023 r. liczba postępowań wszczętych z tego artykułu wynosiła 152, a liczba przestępstw stwierdzonych – 103 – *Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 199 KK za lata 1999 – 2023*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63500.Seksualne-wykorzystanie-stosunku-zalezności-lub-krytycznego-polozenia-art-199.html>.

³⁹ Chodzi o podmioty, w których sprawca był zatrudniony lub pełnił określoną funkcję (m.in. pracodawców i inne organizacje zatrudniające pracowników, podmioty lecznicze, placówki edukacyjne,

2. prokuratura i sądy powszechne – z uwagi na brak możliwości zawieszenia kary i grożące sprawcom wyższe wyroki potencjalnie wydłuży się czas prowadzonych postępowań;
3. Służba Więzienna – potencjalnie zwiększy się liczba osób skazanych odbywających dłuższe wyroki.

Pośrednio regulacja będzie oddziaływała również na ofiary nadużyć seksualnych pozostające w stosunku zależności (zawodowej, ekonomicznej, instytucjonalnej, psychologicznej) wobec sprawcy, a także znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej, w tym na małoletnich pokrzywdzonych tego rodzaju czynami. Zaostrzenie sankcji karnych może mieć dla tych osób wymiar symboliczny, wzmacniając – przynajmniej częściowo – poczucie sprawiedliwości oraz bezpieczeństwa. Nowelizacja może ponadto wywierać potencjalny, choć uzależniony od szeregu czynników, wpływ na poziom zgłaszalności przestępstw tego typu.

Ponadto, poprzez podkreślenie społecznej szkodliwości tego typu przestępstw regulacja wpłynie pośrednio na instytucje i organizacje społeczne nagłaśniające problem nadużyć seksualnych i zajmujące się ochroną praw człowieka, a także na społeczeństwo jako całość.

B. Wpływ na społeczeństwo

Wnioskodawcy przewidują wystąpienie licznych pozytywnych skutków społecznych projektowanych zmian. Zaostrzenie sankcji wobec osób sprawujących władzę lub funkcje opiekuńcze, które wykorzystują swoją dominującą pozycję do dopuszczania się nadużyć, w szczególności poprzez zrównanie zagrożenia karnego z innymi typami przestępstw seksualnych oraz wyłączenie możliwości orzekania kar z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, przyczyni się do wyraźnego podkreślenia wagi i społecznej szkodliwości tego rodzaju czynów. Rozwiązanie to powinno również ograniczyć ryzyko nieadekwatnego, zaniżonego wymiaru odpowiedzialności sprawców. W obecnym stanie prawnym czyny te bywają w praktyce w znacznym stopniu bagatelizowane, co potęguje frustrację ofiar – zwłaszcza tych, które napotykają trudności dowodowe oraz pozostają wciąż w traumatycznych relacjach zależności od sprawcy.

Przeciwdziałanie temu problemowi jest o tyle istotne, że skutki nadużyć seksualnych są długoterminowe, wielowymiarowe i mogą się nasilać, jeżeli dochodzi do nich w relacji zależności. Wśród najbardziej dotkliwych skutków wymienia się te o charakterze klinicznym (PTSD, depresja, lęk⁴⁰), w obszarze zawodowym

instytucje opiekuńcze i wychowawcze, wspólnoty i organizacje religijne). Projektowane sankcje skutkować będą wykluczeniem takiej osoby z wykonywania pracy lub pełnienia funkcji. Niezależnie od tego, istotnym następstwem dla wskazanych podmiotów mogą być straty wizerunkowe związane z ujawnieniem przypadków nadużyć oraz z nagłośnieniem surowych kar orzeczonych wobec ich sprawców.

⁴⁰ E. R. Dworkin, S. V. Menon, J. Bystrynski, N. E. Allen, *Sexual assault victimization and psychopathology: A review and meta-analysis*, "Clinical Psychology Review", Vol. 56, 2017, <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.06.002>.

i edukacyjnym (wycofanie z kariery, absencja⁴¹) czy ogólnospołecznym (utrata zaufania do instytucji i autorytetów). Ze względu na asymetrię władzy i naruszenie zaufania, skutki te są często bardziej nasilone niż w przypadku przemocy ze strony osoby obcej. Jednak – co należy podkreślić w kontekście opiniowanego projektu – samo zaostrenie kar bez równoległego systemu wsparcia ofiar może mieć ograniczony wpływ na zmniejszenie traum i długoterminowych skutków społecznych krzywd. Nie wydaje się również, żeby wpłynęło zasadniczo na poprawę poczucia sprawiedliwości i bezpieczeństwa ofiar.

Można mieć także wątpliwości co do twierdzenia Wnioskodawców, że nowelizacja zapewni realną ochronę autonomii seksualnej i zwiększy skuteczność ścigania sprawców nadużyć. Trzeba bowiem wyraźnie podkreślić, że głównym problemem w ściganiu przestępstw seksualnych jest poziom ich zgłaszalności (warunkowany m.in. obawą ofiar przed odwetem lub stygmatyzacją). Jak pokazuje raport „EU Gender-Based Violence Survey (2022/2023)”⁴², w państwach UE tylko ok. 13,9% kobiet, które doświadczyły przemocy fizycznej lub seksualnej, zgłosiło ją na policję. W tym samym badaniu Polska należała do grupy państw z najniższym wskaźnikiem deklaracji doświadczenia przemocy (ogółem przemocy fizycznej, seksualnej i/lub gróźb) – 16,7% (przy średniej unijnej 30,7%). Rozdźwięk pojawiał się również w statystykach dotyczących samej przemocy seksualnej – w Polsce zadeklarowało takie doświadczenie 5% ankietowanych, przy średniej unijnej 17,2%⁴³. Niższy wynik odnotowano jedynie w Bułgarii. Wydaje się jednak, że tak niski poziom wskazań nie wynika z rzadszego występowania tego typu nadużyć w naszym kraju, ale przede wszystkim z wysokiego poziomu tabuizacji tej kwestii.

Szersze spojrzenie na skalę problemu umożliwia raport z badań przeprowadzonych przez Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego w 2022 roku⁴⁴. Zgodnie z jego wynikami ponad 90% ankietowanych doświadczyło molestowania seksualnego w miejscu pracy przynajmniej raz, a więcej niż 10 razy aż jedna piąta badanych (19,9%). Zdaniem autorów badania można z tych danych wywnioskować, że dla wielu kobiet molestowanie jest integralną częścią doświadczenia aktywności zawodowej. Jest to o tyle niepokojące, że choć ofiary tych nadużyć są świadome, że ich prawa są łamane oraz wyrażają wobec tego sprzeciw,

⁴¹ C. R. Willness, P. Steel, K. Lee, *A meta-analysis of the antecedents and consequences of workplace sexual harassment*, "Personnel Psychology", 60(1), 2007, <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2007.00067.x>. Zob. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, *Sexual Harassment of Women: Climate, Culture, and Consequences in Academic Sciences, Engineering, and Medicine*, Waszyngton 2018, DOI: <https://doi.org/10.17226/24994>. Zob. także Polskie uczelnie powinny skuteczniej walczyć z molestowaniem, 14 X 2019, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-polskie-uczelnie-powinny-skuteczniej-walczyć-z-molestowaniem>.

⁴² FRA, EIGE, Eurostat, *EU gender-based violence survey – Key results. Experiences of women in the EU-27*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, wrzesień 2024, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender-based-violence-survey-key-results.pdf, s. 17.

⁴³ Ibidem, s. 15.

⁴⁴ M. Grabowska (red.), *Molestowanie seksualne w obszarach kształcenia zawodowego, zatrudnienia i usług. Raport z badań ilościowych i jakościowych*, Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego, Warszawa 2022, <https://www.ptpa.org.pl/site/assets/files/1939/molestowanie-seksualne-raport-ptpa-2022.pdf>, s. 9.

nie decydują się na zgłoszenie przypadków molestowania do przełożonych lub odpowiednich struktur w miejscu pracy, na uczelni, itp. Jak zauważają autorzy raportu „[m]oże to świadczyć o braku mechanizmów reagowania i przeciwdziałania molestowaniu (...), braku zaufania do istniejących procedur lub/i istnieniu uzasadnionych obaw, że konsekwencje zgłoszenia przypadków molestowania ponosić będą przede wszystkim jego ofiary, a nie sprawcy”.

Realne pozytywne skutki społeczne projektowanych zmian będą więc możliwe do zaobserwowania tylko jeżeli zaostrenie prawa będzie połączone z usprawnieniem postępowań i zwiększeniem ochrony praw ofiar⁴⁵. Dopiero wizja skutecznie działającego systemu ścigania nadużyć seksualnych może wpłynąć na wzrost zgłaszalności tego typu spraw. Surowsze sankcje bez integracji z polityką prewencyjną i wsparcia nie spowodują zmniejszenia liczby przestępstw. Analizy naukowe wykazują, że brakuje spójnych i powtarzalnych danych potwierdzających, że ostrzejsze kary karne zmniejszają poziom przestępczości⁴⁶. Najmocniejsze efekty prewencyjne są natomiast obserwowane tam, gdzie kary są bardziej nieuchronne i konsekwentnie stosowane. Większy wpływ na redukcję przestępczości ma więc prawdopodobieństwo wykrycia i skazania niż sama surowość kary (w tym przypadku długość wyroku).

Wdrożenie regulacji z wysokim prawdopodobieństwem doprowadzi do zwiększenia obciążenia wymiaru sprawiedliwości, co pośrednio może wywołać negatywne konsekwencje dla ofiar – w szczególności poprzez ich większe zaangażowanie w bardziej złożone i długotrwałe postępowania. Jeżeli zaostrenie sankcji nie zostanie skorelowane z kompleksowymi programami wsparcia dla pokrzywdzonych, projektowane zmiany mogą zostać odebrane jako przejaw populizmu penalnego, co w konsekwencji może generować społeczną krytykę i podważać ich legitymizację.

Warto również zwrócić uwagę, że w przypadku sprawców nadużyć seksualnych świadomość szczegółów i wysokości kar za konkretne przestępstwa może w ograniczony sposób wpływać na konkretne decyzje behawioralne⁴⁷. Mimo to wpływ społeczny projektowanej regulacji na sprawców przedmiotowych przestępstw będzie bardzo istotny – w przypadku wykrycia i osądzenia będą im groziły radykalnie wyższe kary, które w części przypadków nieodwracalnie wpłyną na ich życie osobiste i zawodowe, a pośrednio również na otoczenie skazanych – rodziny, bliskich i pracodawców.

⁴⁵ Potrzebę rozszerzenia zakresu projektu wskazywała m.in. osoba reprezentująca Fundację Dajemy Dzieciom Siłę biorąca udział w konsultacjach społecznych. Zwróciła ona uwagę, że „zwiększenie karalności bez analizy nowych aspektów popełniania przestępstw prowadzi do braku rozwoju Kodeksu Karnego i braku reakcji na wyzwania i zagrożenia, które się pojawiają wraz ze zmianami społecznymi i rozwojem technologii” – ID ankiety: 123685.

⁴⁶ A. N. Doob, Ch. M. Webster, *Sentence Severity and Crime: Accepting the Null Hypothesis*, „Crime and Justice”, Vol. 30, 2003, <https://doi.org/10.1086/652230>.

⁴⁷ A. Więcek-Durańska, *Metody szacowania ryzyka przestępstw seksualnych*, w: B. Błońska i in. (red.), *O wolność i prawo. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Rzeplińskiemu*, Wolters Kluwer Polska, grudzień 2022, https://www.researchgate.net/publication/366426385_Metody_szacowania_ryzyka_przestepstw_seksualnych.

Zaostrzenie sankcji za czyny określone w art. 199 k.k. będzie miało również znaczenie dla funkcjonowania służby więziennej. Choć liczba skazanych może nie ulec istotnemu zwiększeniu (z uwagi na wcześniej wymienione zastrzeżenia), to prawdopodobny jest wzrost liczby osób kierowanych do odbywania kary pozbawienia wolności oraz średnia długość wykonywanych wyroków. Biorąc pod uwagę konieczność szczególnej ochrony skazanych za przestępstwa seksualne ze względu na możliwe zagrożenia ze strony współosadzonych, może się to wiązać z wystąpieniem dodatkowych obowiązków i kosztów dla tych służb.

Proponowana regulacja odpowiada na społeczne zapotrzebowanie systemowych działań przeciwko przemocy seksualnej. Badania opinii publicznej wskazują, że społeczeństwo polskie popiera surowsze kary za przestępstwa na tle seksualnym, zwłaszcza dokonywane wobec dzieci. W sondażu przeprowadzonym przez CBOS na zlecenie Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 zdecydowana większość respondentów uznała dotychczasowe wyroki za zbyt łagodne (79% badanych) oraz opowiedziało się za dodatkowymi formami rekompensaty dla pokrzywdzonych (90% badanych)⁴⁸.

C. Konsultacje społeczne:

Konsultacje społeczne projektu wzbudziły znikome zainteresowanie – w ich trakcie złożono jedynie 25 ankiet, z czego duża część nie dotyczyła opiniowanego projektu. W związku z tym analiza wyników konsultacji wydaje się bezzasadna.

VII. Skutki gospodarcze projektowanej ustawy

W DSR projektu Wnioskodawcy oceniają, że proponowana zmiana przepisów nie wywoła skutków gospodarczych i nie będzie miała wpływu na mikroprzedsiębiorców oraz podmioty sektora MŚP. Przedstawiona ocena skutków gospodarczych nie budzi zastrzeżeń. Ze statystyk Policji wynika, że liczba przestępstw stwierdzonych z art. 199 k.k. oscyluje wokół 100 rocznie (zob. pkt VI opinii) i jak można sądzić, liczba osób prawomocnie skazanych w ciągu roku na podstawie tego przepisu będzie najprawdopodobniej jeszcze niższa. Zaostrzenie kar za przestępstwa z art. 199 k.k. dotyczyć będzie zatem bardzo małej liczby osób, co nie będzie miało wpływu na sytuację ekonomiczną ogółu gospodarstw domowych i nie będzie w żaden sposób wpływało na warunki funkcjonowania sektora przedsiębiorstw.

W konsultacjach społecznych do przedłożonego projektu respondenci nie zgłosili żadnej opinii odnoszącej się do skutków gospodarczych powodowanych przez projekt.

⁴⁸ Polacy opowiadają się za surowszym karaniem za molestowanie seksualne dziecka – wyniki sondażu CBOS w świetle rekomendacji Państwowej Komisji, <https://pkdp.gov.pl/polacy-opowiadaja-sie-za-surowszym-karaniem-za-molestowanie-seksualne-dziecka-wyniki-sondazu-cbos-w-swietle-rekomendacji-panstwowej-komisji/>.

VIII. Skutki projektowanej ustawy dla sektora finansów publicznych

Wnioskodawcy w uzasadnieniu do projektu i DSR stwierdzają, że projektowane zmiany nie pociągają za sobą dodatkowych skutków finansowych dla budżetu państwa ani budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Wydaje się, że Wnioskodawcy prawidłowo rozpoznali skutki projektu w odniesieniu do budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Projektowana zmiana art. 199 k.k. może jednak rodzić skutki dla budżetu państwa.

Skutki te mogą pojawić się w odniesieniu do wydatków części 15 – Sądy powszechne, części 37 – Sprawiedliwość, w której finansowane są m.in. wydatki na więziennictwo, części 42 – sprawy wewnętrzne, w której finansowana jest policja, a także części 88 – Powszechne jednostki organizacyjne prokuratury. Wysokość tych skutków jest jednak trudna do ustalenia, gdyż zależy będzie od faktycznego ujawnienia czy ustalenia sprawców naruszeń wskazanych w zmienianym art. 199 k.k.

Dane policyjne w odniesieniu do art. 199 k.k. dotyczącego seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia wskazują, że w 2023 r. liczba postępowań wszczętych wynosiła 152 i była najwyższa od lat. Jednocześnie liczba przestępstw stwierdzonych w tym roku wynosiła 103. To oznacza, że wskaźnik mierzony liczbą przestępstw stwierdzonych w stosunku do postępowań wszczętych wynosił dla tego roku 68%⁴⁹. Był to wskaźnik wyższy niż w przypadku innych przestępstw podlegających penalizacji, np. na podstawie art. 197 k.k. dotyczącego zgwałceń i wymuszeń czynności seksualnej (tu wskaźnik wyniósł 44%) i art. 198 k.k. dotyczącego seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności (wskaźnik 40%). Na uwagę zasługuje to, iż w stosunku do lat wcześniejszych wszystkie te wskaźniki w odniesieniu do przepisów art. 197, 198 i 199 k.k. uległy pogorszeniu - zob. Tabela 1, Wykresy 1 i 2. Może to też oznaczać, że wszczynanych jest zbyt wiele postępowań, których efektem nie zawsze musi być stwierdzenie przestępstwa⁵⁰.

⁴⁹ Wskaźnik ten przyjęto mając jednocześnie świadomość, że liczby te mogą obrazować niezależne procesy będące efektem działań w różnym czasie. Jego przyjęcie miało na celu pokazanie kształtowania się tendencji w czasie.

⁵⁰ Nie można wykluczać sytuacji, że pokrzywdzony w trakcie prowadzonych postępowań z różnych powodów wycofuje swoje oskarżenia.

Tabela 1. Postępowania wszczęte i postępowania stwierdzone w latach 1999-2023

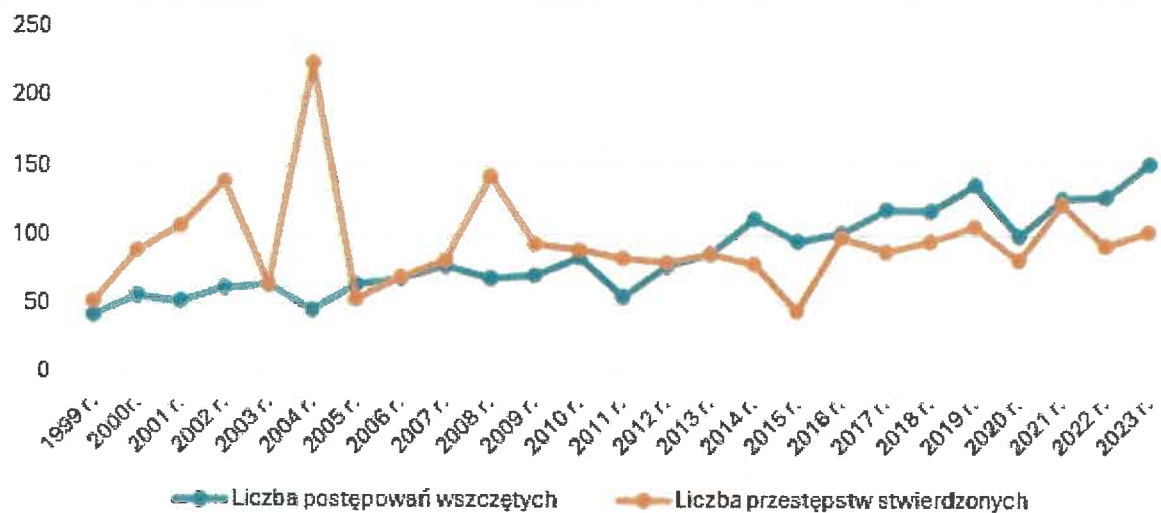
Rok	z art. 197 Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej			z art. 198 Seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności			z art. 199 Seksualne wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia		
	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych	Przestępstwa stwierdzone w stosunku do postępowań wszczętych	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych	Przestępstwa stwierdzone w stosunku do postępowań wszczętych	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych	Przestępstwa stwierdzone w stosunku do postępowań wszczętych
2023	2 363	1 040	44%	416	168	40%	152	103	68%
2022	2 436	1 064	44%	435	166	38%	128	93	73%
2021	2 257	1 081	48%	341	153	45%	127	123	97%
2020	2 181	1 034	47%	265	157	59%	100	83	83%
2019	2 527	1 354	54%	308	137	44%	137	107	78%
2018	2 502	1 326	53%	328	136	41%	118	96	81%
2017	2 486	1 262	51%	274	129	47%	119	89	75%
2016	2 426	1 383	57%	233	93	40%	102	99	97%
2015	2 418	1 144	47%	230	104	45%	96	46	48%
2014	2 444	1 249	51%	249	98	39%	112	80	71%
2013	1 885	1 362	72%	195	108	55%	87	87	100%
2012	1 786	1 432	80%	197	95	48%	78	81	104%
2011	1 784	1 497	84%	166	100	60%	56	84	150%
2010	1 759	1 567	89%	165	104	63%	84	90	107%
2009	1 816	1 530	84%	161	118	73%	71	94	132%
2008	2 041	1 611	79%	153	98	64%	69	143	207%
2007	2 027	1 827	90%	159	125	79%	78	82	105%
2006	2 212	2 001	90%	168	120	71%	69	70	101%
2005	2 137	1 987	93%	150	126	84%	64	54	84%
2004	2 126	2 176	102%	143	104	73%	46	225	489%
2003	2 084	2 322	111%	135	96	71%	64	64	100%
2002	1 972	2 345	119%	119	107	90%	62	139	224%
2001	1 947	2 339	120%	116	137	118%	52	107	206%
2000	1 999	2 399	120%	112	102	91%	56	89	159%
1999	1 803	2 029	113%	96	145	151%	42	52	124%

Źródło: Dane Policji; <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6/63496.Zgwalcenie-i-wymuszenie-czynnosci-seksualnej-art-197.html>;

<https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6/63499.Seksualne-wykorzystanie-niepoczytalnosci-lub-bezradnosci-art-198.html>;

<https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6/63500.Seksualne-wykorzystanie-stosunku-zaleznosci-lub-krytycznego-polozenia-art-199.html>.

Wykres 1. Liczba postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych (z art. 199 k.k.) w latach 1999-2023



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Tabeli 1.

Wykres 2. Przestępstwa stwierdzone w stosunku do postępowań wszczętych (z art. 199 k.k.) w latach 1999-2023



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Tabeli 1.

Dodać do tego można, iż w 2020 r. (ostatnia dostępna statystyka) prawomocnie skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności było 1 827 osób, w tym z art. 197 k.k. – 581 osób, z art. 198 k.k. – 78 osób i z art. 199 k.k. – 31 osób (zob. Tabela 2). Jednocześnie w stosunku do części skazanych stosowano zawieszenie kary pozbawienia wolności⁵¹, które nie będzie już możliwe po przyjęciu proponowanych przez Wnioskodawców przepisów.

⁵¹ Zob. Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości nt. Prawomocnie skazani dorośli wg. rodzajów przestępstw i wymiaru kary – czyn główny.

Tabela 2. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności w 2020 r.

Wyszczególnienie	Skazani
Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	1 827
Art.197 §1 kk	346
Art.197 §2 kk	111
Art.197 §3 kk	2
Art.197 §3 pkt 1 kk	35
Art.197 §3 pkt 2 kk	69
Art.197 §3 pkt 3 kk	11
Art.197 §4 kk	7
Art.198 kk	78
Art.199 §1 kk	7
Art.199 §2 kk	10
Art.199 §3 kk	14
Art.200 §1 kk	520
Art.200 §3 kk	47
Art.200 §4 kk	23
Art.200a §1 kk	15
Art.200a §1 kk w zw. z art. 200 §3 kk	1
Art.200a §2 kk	109
Art.201 kk	9
Art.202 §1 kk	5
Art.202 §3 kk	145
Art.202 §4 kk	19
Art.202 §4a kk	129
Art.202 §4b kk	7
Art.203 kk	7
Art.204 §1 kk	24
Art.204 §2 kk	67
Art.204 §3 kk	10

Źródło: Dane Ministerstwa Sprawiedliwości. <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> plik skazania prawomocne-dorośli-wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008-2020.

Podsumowując, wydaje się, że projektowane zmiany k.k. mogą prowadzić do zwiększenia liczby postępowań wszczętych i tym samym obciążać instytucje finansowane z budżetu państwa, a z drugiej strony nie musi to prowadzić do istotnego zwiększenia osób skazanych przez sądy na karę długoletniego pozbawienia wolności. Pewne zwiększenie oczywiście może nastąpić z racji tego, że wydłuża się okres stosowania kary pozbawienia wolności i nie będzie już możliwe zastosowanie warunkowego zawieszenia kary⁵², co może oddziaływać na zwiększone koszty więziennictwa. Wg danych Ministerstwa Sprawiedliwości i Centralnego Zarządu Służby Więziennej za 2024 r. wydatki na utrzymanie jednego

⁵² Zgodnie z art. 69 k.k. sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa.

osadzonego wynosiły miesięcznie ok. 6,5 tys. zł, a rocznie prawie 77,6 tys. zł⁵³. Obecnie i w przyszłości koszty te mogą być nieco wyższe.

Problemem jest jednak ustalenie skutków finansowych dla zmiany proponującej karę wolności od lat 3 do 20 w odniesieniu do osób nadużywających zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu, z uwagi na to, że jest to nowe i nie stosowane do tej pory rozwiązanie (zob. pkt V opinii). Nie wiadomo, jaką karę pozbawienia wolności będą w praktyce orzekać sądy: czy maksymalną bliską 20 lat, czy też niższą np. 3 lub 10 lat. Ponadto nie wiadomo w jakim zakresie wystąpią przesłanki formalne do warunkowego zwolnienia skazanego po odbyciu co najmniej połowy kary na podstawie art. 78 § 1 k.k.

W trakcie konsultacji społecznych nie wskazano istotnych danych odnośnie do skutków finansowych. Wyrażono pogląd, iż wzrosną koszty dla systemu penitencjarnego z powodu konieczności dłuższego przetrzymywania skazanych⁵⁴.

IX. Inne skutki projektowanej ustawy

Nie zidentyfikowano innych skutków wejścia w życie projektowanej ustawy.

X. Zmiana obciążeń administracyjnych

Proponowana zmiana przepisów spowoduje powstanie dodatkowych obciążeń administracyjnych z uwagi na zwiększenie liczby postępowań karnych oraz wykroczeniowych.

XI. Konkluzje

1. Skutki prawne: Z perspektywy założeń systemowych dotyczących kryminalizacji zachowań ludzkich Wnioskodawcy nie dowiedli empirycznej konieczności wprowadzania nowego typu czynu zabronionego w projektowanym art. 199 § 4 k.k. Projektowany nowy typ czynu zabronionego budzi wątpliwości w świetle konstytucyjnej zasady określoności normy karnej. Posłużenie się w jego treści określeniem „szczególna zależność” oraz zwrotami „w szczególności” i „inną osobą sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę” wskazuje, że projektowana norma prawna nie daje gwarancji jasnego i precyzyjnego określenia zakresu tego przepisu. Wprowadzenie nowego typu czynu zabronionego, powielającego już istniejące przepisy, stworzy problemy interpretacyjne, a przez to wpłynie negatywnie na trudności ze stosowaniem art. 199 k.k. w jego obowiązującym brzmieniu. Postulat podniesienia ustawowego zagrożenia w zakresie typów czynów zabronionych z art. 199 § 1-3 k.k. wydaje się systemowo uzasadniony. Niemniej

⁵³ Źródło: Roczna informacja statystyczna za rok 2024 Ministerstwa Sprawiedliwości i Centralnego Zarządu Służby Więziennej, s. 59, <https://sw.gov.pl/strona/Statystyka>.

⁵⁴ ID ankiety: 121806.

jednak jego realizacja powinna nastąpić przy uwzględnieniu, że przestępstwo zgwałcenia określone w art. 197 k.k. przewiduje znacznie większy ładunek karalności niż typy czynów zabronionych zawarte w art. 199 § 1-3 k.k.

2. Opiniowany projekt nie nasuwa wątpliwości z punktu widzenia EKPC.

2. Skutki społeczne: Projektowane zmiany mogą podkreślić wysoką społeczną szkodliwość nadużyć seksualnych w relacjach zależności oraz wzmocnić przekaz, że wykorzystywanie przewagi w relacjach hierarchicznych będzie wiązało się z realną i dolegliwą odpowiedzialnością karną. W tym sensie regulacja może wzmacniać społeczne poczucie sprawiedliwości oraz odpowiadać na oczekiwania opinii publicznej domagającej się bardziej zdecydowanej reakcji państwa na tego rodzaju zachowania.

Jednocześnie najbardziej prawdopodobne skutki społeczne wdrożenia regulacji będą miały charakter ambiwalentny. W przypadku braku równoległego zwiększenia zgłaszalności przestępstw, usprawnienia postępowań karnych oraz zapewnienia realnego, systemowego wsparcia osobom pokrzywdzonym, samo zaostrożenie sankcji nie przełoży się w sposób istotny ani na spadek liczby nadużyć, ani na ograniczenie ich długofalowych konsekwencji doświadczanych przez ofiary. Decydujące znaczenie ma bowiem nie tyle surowość sankcji, ile nieuchronność i sprawność reakcji państwa na tego rodzaju czyny.

3. Skutki gospodarcze: Projektowana regulacja nie wywołuje skutków gospodarczych dla gospodarstw domowych ani sektora przedsiębiorstw.

4. Skutki finansowe: Projektowana regulacja nie generuje obowiązkowych wydatków budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Ewentualne wydatki po stronie budżetu państwa są trudne do określenia z uwagi na brak informacji dotyczących w szczególności tego ilości ujawnionych i potwierdzonych czynów podlegających penalizacji oraz faktycznej wysokości kar pozbawienia wolności orzekanych przez sądy.

5. Rozwiązania zagraniczne: Uwzględniając różnice w definicji przestępstwa zgwałcenia, w poszczególnych państwach członkowskich OECD/UE przyjęto zróżnicowane sposoby penalizacji naruszenia wolności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności albo wykorzystanie krytycznego położenia. W części państw w kodeksie karnym wyodrębniono kategorię przestępstwa polegającego na naruszeniu wolności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności albo wykorzystanie krytycznego położenia (np. w Niemczech). W państwach, które przyjęły definicję zgwałcenia opierającą się na koncepcji braku dobrowolnej zgody, takich jak Hiszpania czy Szwecja, w przepisach wskazano, że w określonych sytuacjach, w tym w sytuacji zależności ofiary od sprawcy, zgoda nie może być uznana za ważną. W niektórych państwach nadużycie zależności jest alternatywnym środkiem przymusu, stanowiącym element definicji zgwałcenia opartej na

przeciwstawieniu się przemocy lub groźbie, jako głównym elemencie przestępstwa (np. na Łotwie i we Włoszech).

Autorzy:

Marcin Fryżlewicz, ekspert ds. legislacji (pkt I-III)

dr Danuta Adamiec, specjalistka ds. komparatystycznych (pkt IV, XI.5)

prof. dr hab. Andrzej Sakowicz, ekspert ds. legislacji (pkt V.1, X, XI.1.1)

prof. Krzysztof Wojtyczek, ekspert ds. legislacji (pkt V.2, XI.1.2)

dr Izabela Bień, specjalistka ds. społecznych (pkt. VI, X, XI.2)

Jacek Krzak, specjalista ds. systemu gospodarczego (pkt. VII, X, XI.3)

dr Zofia Szpringer, specjalistka ds. finansów publicznych (pkt. VIII, X, XI.4)

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Ziemowit Cieślik

/podpisano elektronicznie/